

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Одеська юридична академія»

**ЄВРОПЕЙСЬКІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ:
НАУКОВО-ПРАКТИЧНИЙ ВИМІР
В УМОВАХ ВОЄННИХ ВИКЛИКІВ**

МАТЕРІАЛИ
Міжнародної науково-практичної конференції

Одеса, 26 квітня 2024 року

Одеса
«Фенікс»
2024

УДК 005.332.2(4):316.42(477)“364”“20”(062.552)
Є 24

*Рекомендовано до друку вченою радою
Національного університету «Одеська юридична академія»
(протокол № 8 від 15.05.2024 р.)*

За загальною редакцією **С. В. Ківалова**

Відповідальний за випуск **М. Р. Аракелян**

Є 24 **Європейські орієнтири розвитку України: науково-практичний вимір в умовах воєнних викликів** : матеріали Міжнар.наук.-практ. конф. (Одеса, 26 квітня 2024 р.) / за заг. ред. С. В. Ківалова. – Одеса : Фенікс, 2024. – 1000 с.
ISBN 978-617-8430-05-4

У збірнику відображено наукові напрацювання вчених, практиків, військовослужбовців у теоретичній та емпіричній площині у сферах філософських основ, загальної теорії та історичних досліджень держави і права, актуальних проблем світових соціально-політичних процесів, соціології та психології в умовах повномасштабного військового вторгнення. Висвітлено питання загроз національній безпеці в їх конституційному вимірі у рамках міжнародного та європейського права, трудового права та права соціального забезпечення, земельного, аграрного та екологічного права, пов'язані з функціонуванням економіки та підприємництва в умовах європейського вибору України. Розглянуто проблеми інформатизації та цифровізації суспільства, захисту інформації та кібербезпеки в умовах військового вторгнення, питання методики викладання іноземних мов, теорії та практики перекладу, проблеми лінгвістики та журналістики. Відображено наукові напрацювання у сферах адміністративного права та процесу, фінансового, морського та митного права, організації та вдосконалення судоустрою, прокуратури, інших правоохоронних органів, адвокатури. Висвітлено питання кримінального права, кримінально-процесуальних аспектів кримінального провадження та кримінологічних особливостей протидії злочинності в умовах воєнного стану, криміналістики, судової експертизи, психології та медицини у забезпеченні судочинства, цивільного та сімейного права, інтелектуальної власності та патентної юстиції, цивільного судочинства, господарського права та процесу. Розглянуто актуальні питання діяльності сучасних бібліотек у закладах вищої освіти, фізичної підготовки здобувачів вищої освіти.

Збірник розраховано на наукових і науково-педагогічних працівників, здобувачів вищої освіти, практичних працівників у сферах юридичної, економічної, соціологічної, політологічної, психологічної, філологічної наук, журналістики та кібербезпеки тощо.

УДК 005.332.2(4):316.42(477)»364»»20»(062.552)

Матеріали видано в авторській редакції

ISBN 978-617-8430-05-4

© НУ «Одеська юридична академія, 2024
© Автори статей, 2024

<i>Радковська Ірина Сергіївна</i> КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ БЕЗПЕКИ РУХУ ТА ЕКСПЛУАТАЦІЇ ТРАНСПОРТУ ЗА КК РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩА	404
<i>Рутковська Анастасія Русланівна</i> КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗАКОНОДАВЧИХ ЗМІН У СФЕРІ КОНТРОЛЮ ЗА ЗБРОЄЮ	407
<i>Тарантинів Юрій Миколайович</i> ДО ПИТАННЯ ПРО КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ У СФЕРІ СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	409

СЕКЦІЯ 10. ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

<i>Торбас Олександр Олександрович</i> НАЛЕЖНЕ ДЖЕРЕЛО ОДЕРЖАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ДОКАЗІВ ПРИ ОЦІНЦІ ЇХ ДОПУСТИМОСТІ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ	412
<i>Аленін Юрій Павлович, Волошина Владлена Костянтинівна</i> ПРО ДЕЯКІ ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ КПК З МЕТОЮ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ	414
<i>Макаренко Олександр Юрійович, Макаренко Наталія Анатоліївна</i> ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗАХИСТУ ІНТЕРЕСІВ КЛІЄНТА В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	416
<i>Ракіпова Інна Василівна, Мельник Андрій Валерійович</i> ПРАВО ПОТЕРПІЛОГО НА ПРАВНИЧУ ДОПОМОГУ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ: КОНСТИТУЦІЙНІ ОСНОВИ	419
<i>Волошина Владлена Костянтинівна, Сидорчук Владислав Васильович</i> ДО ПИТАННЯ ДОТРИМАННЯ ЗАСАДИ ЗАКОННОСТІ ПРИ УХВАЛЕННІ СУДАМИ ВИРОКІВ	421
<i>Voloshyna Vladlena Kostyantynivna, Shylin Denys Viktorovich</i> THE RIGHT TO DEFENSE IN CRIMINAL PROCEEDINGS OF THE FEDERAL REPUBLIC OF GERMANY	423
<i>Гуртієва Людмила Миколаївна, Лукашкіна Тетяна Василівна</i> ДО ПИТАННЯ ПРО ЗАГАЛЬНІ УМОВИ ПРИЙНЯТТЯ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ РІШЕНЬ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ УКРАЇНИ	427
<i>Дерев'янкін Сергій Леонідович</i> СКАСУВАННЯ ЗАПОБІЖНОГО ЗАХОДУ ВІДНОСНО ПІДОЗРЮВАНОВОГО У ЗВ'ЯЗКУ З ПРИЙНЯТТЯМ РІШЕННЯ ПРО ПЕРЕДАЧУ ЙОГО ДЛЯ ОБМІНУ ЯК ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНОГО	429
<i>Завтур Віктор Андрійович</i> ДЕЯКІ ПИТАННЯ ТЛУМАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ВТРАТИВ ЧИННІСТЬ ЗАКОН, ЯКИМ ВСТАНОВЛЮВАЛАСЯ КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ДІЯННЯ» ПРИ ЗДІЙСНЕННІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО ГЛАВОЮ 36 ¹ КПК УКРАЇНИ	432
<i>Мурзановська Аліна Владиславівна</i> ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАКОННОСТІ ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ОКРЕМІ ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКСЕОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ	434
<i>Підгородинська Анастасія Вікторівна</i> ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ ОСВІДУВАННЯ ТА ВІДБРАННЯ БІОЛОГІЧНИХ ЗРАЗКІВ ПРИ ВИЛУЧЕННІ ЗМИВІВ	436
<i>Пожар Вадим Георгійович</i> ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ У ПІДГОТОВЧОМУ СУДОВОМУ ПРОВАДЖЕННІ	439
<i>Стародубов Сергій Вікторович</i> ПОВНОВАЖЕННЯ ДІЗНАВАЧА ПРИ ЗАСТОСУВАННІ ЗАХОДІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ	441
<i>Степаненко Андрій Сергійович</i> СТАНДАРТ ДОКАЗУВАННЯ ТА МЕЖІ ДОКАЗУВАННЯ: ПИТАННЯ СПІВІСНУВАННЯ	443
<i>Лукашук Каріна Русланівна</i> ОСКАРЖЕННЯ ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО ПІДОЗРУ В КОРУПЦІЙНОМУ ПРАВОПОРУШЕННІ	445
<i>Гаркот Діана Юріївна</i> ПРОЦЕСУАЛЬНІ ВЛАСТИВОСТІ ПОКАЗАНЬ ІЗ ЧУЖИХ СЛІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ	447
<i>Гуменюк Аліна Сергіївна</i> УСТАНОВЛЕННЯ МІСЦЕЗНАХОДЖЕННЯ РАДІООБЛАДНАННЯ (РАДІОЕЛЕКТРОННОГО ЗАСОБУ): НОВЕЛИ ЗАКОНОДАВСТВА	449
<i>Драгунов Віталій Вікторович</i> КРИМІНАЛЬНІ ПРОЦЕСУАЛЬНІ ГАРАНТІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА СВОБОДУ ТА ОСОБИСТУ НЕДОТОРКАНІСТЬ НАРОДНОГО ДЕПУТАТА УКРАЇНИ	452
<i>Журавльов Олександр Геннадійович</i> ЗАСАДИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ, ЯКІ МОЖУТЬ РЕАЛІЗУВАТИСЯ ПІД ЧАС СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ	453

Аленін Юрій Павлович

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доктор юридичних наук, професор, професор кафедри кримінального процесу,
член-кореспондент НАПрН України, заслужений юрист України*

Волошина Владлена Костянтинівна

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального процесу*

ПРО ДЕЯКІ ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ КПК З МЕТОЮ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Одним із шляхів підвищення ефективності досудового розслідування, зокрема слідства, вбачаються, насамперед, в зменшенні тягара навантаження на слідчих (особливо слідчих Національної поліції) за рахунок вдосконалення нормативного врегулювання деяких положень Кримінального процесуального кодексу. До них, на наш погляд, слід в першу чергу віднести наступні.

1. Аналізуючи в цілому положення ст. 214 КПК України (Початок досудового розслідування), слід зазначити, що вона не є еквівалентом стадії перевірки заяв і повідомлень про злочини (стадія порушення кримінальної справи) раніше передбаченої КПК (1960 р.). Запропонований нині порядок початку досудового розслідування фактично скасував так звану дослідчу перевірку за заявами та повідомленнями про вчинення злочину. Відтак усе процесуальне навантаження щодо перевірки таких заяв і повідомлень автоматично покладається на слідчого, а не на відповідні органи дізнання чи підрозділи, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність.

Запропонований порядок початку досудового розслідування злочинів також не передбачає і прийняття відповідного рішення у формі постанови слідчого, дізнавача або прокурора, що не узгоджується з ч. 2 ст. 110 КПК, згідно з якою рішення слідчого, дізнавача, прокурора приймаються саме у формі вмотивованої постанови. Окрім того, відсутність формального початку кримінального провадження у вигляді постанови унеможлиблює оскарження факту його порушення, тобто, не передбачає механізму здійснення судового контролю за ним.

Отже, можна констатувати, що законодавець, намагаючись, як йому здавалося, спростити процедуру початку досудового розслідування, навпаки ускладнив на практиці цей порядок, звівши останній до виконання технічної норми, тобто до внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань (ЄРДР), та ще й спростивши до мінімуму строк (24 години) про прийняття рішення про початок досудового розслідування.

В практичній діяльності такий порядок в кінцевому підсумку призвів до безпідставної появи величезної кількості кримінальних проваджень (в багатьох випадках число таких проваджень у одного слідчого (насамперед поліції) обчислюється навіть не десятками, а сотнями кримінальних проваджень, серед яких є справи про тяжкі і особливо тяжкі злочини, та такі, що характеризуються значною складністю для розслідування, що безумовно не під силу кожному виконавцю, а відповідно подібна ситуація відбивається на якості досудового розслідування. Практичними співробітниками така робота, здебільшого розцінюється як праця «на кошик» і з цією оцінкою слід погодитися.

Отже, з метою вдосконалення процедури початку досудового розслідування нами пропонується в законодавчому порядку поновити у вітчизняному кримінальному процесі самостійну стадію порушення кримінального провадження, що безумовно, на наш погляд, призведе до оптимізації всього кримінального процесу. Для цього необхідно в КПК закріпити наступні процедурні правила:

а) чітко виділити підстави і приводи (джерела) до початку досудового розслідування. Що стосується останніх, то особливу увагу варто звернути на порядок прийняття явок з повинною та заяви викривача (п. 16-2 ч. 1 ст. 3 КПК);

б) слідчий, дізнавач, прокурор після внесення відомостей до ЄРДР зобов'язаний вжити всі необхідні заходи, щоб запобігти кримінальному правопорушенню або припинити його, забезпечити безпеку заявника й інших осіб;

в) в разі необхідності перевірити заяву або повідомлення про кримінальне правопорушення, то вона здійснюється слідчим, дізнавачем, прокурором в строк не більше 10 днів з моменту внесення відомостей до ЄРДР. Перевірка може проводитися шляхом відібрання пояснень від окремих громадян чи посадових осіб, витребування необхідних документів чи їх копій, отримання висновків спеціалістів у відповідних галузях знань або проведенням ревізій, матеріалів відомчих перевірок, розслідувань тощо. Протягом проведення такої перевірки забороняється здійснення будь-яких слідчих (розшукових) дій, передбачених КПК, за винятком огляду місця події у невідкладних випадках та затримання. Пропонована процедура перевірки заяв і повідомлень про злочини в майбутньому буде, як ми сподіваємося, передбачена КПК і підставою для подібного висновку може служити еволюція законодавця в цьому напрямку, маємо на увазі зміни в КПК, що відбулися в кінці 2018 року (ч. 3 ст. 298, ч. 3 ст. 214 КПК України), коли стосовно з'ясування обставин вчинення кримінального проступку до внесення відомостей до ЄРДР можуть бути відібрані пояснення, проведено медичне освідчування, отримано висновок спеціаліста і знято показання технічних приладів та технічних засобів, що мають функції фото і кінозйомки, відеозапису; вилучено знаряддя і засоби вчинення кримінального проступку, речі і документи, що є безпосереднім предметом кримінального проступку або які виявлені під час затримання особи, особистого огляду або огляду речей;

г) за результатами проведення перевірки відомостей про кримінальне правопорушення слідчий, дізнавач, прокурор приймає постанову про початок досудового розслідування або постанову про відмову в початку такого розслідування. Постанови, прийняті за результатами проведення перевірки відомостей про кримінальне правопорушення, можуть бути оскаржені до прокурора, слідчого судді.

Варто в окремих нормах, що стосуються окремої стадії порушення (початку) досудового розслідування більш детально вписати й інші певні положення самої процедури прийняття рішень на цій стадії кримінального процесу.

Слід підкреслити, що відновлення згаданої стадії – це нагальна потреба, про що свідчить як існуюча правозастосовна практика, так і досвід конкретних виконавців-слідчих, дізнавачів, прокурорів.

2. Наступним шляхом в напрямку вдосконалення процедури досудового розслідування, на нашу думку, може бути спрощення процесу прийняття деяких рішень, які приймаються дізнавачем, слідчим. Тут ми маємо на увазі самостійного прийняття рішень вище названими особами по певним позиціям, тобто без рішення слідчого судді та отримання попередньої згоди прокурора, наприклад, при застосуванні окремих заходів забезпечення кримінального провадження, зокрема такого запобіжного заходу як особисте зобов'язання, особиста порука та інші.

3. Аналізуючи положення ст. 40 КПК України, є підстави констатувати, що процесуальний статус слідчого вписаний не досить чітко, по декількох позиціях його повноваження значно звужені у порівнянні з повноваженнями, які були передбачені ст. 114 КПК (1960 року).

Вважаємо, що в майбутньому, з урахуванням застосування КПК варто передбачити такі повноваження, які б сприяли формуванню дійсної, а не уявної (декларативної) самостійності і незалежності слідчого, а саме: а) що слідчий у випадку незгоди з рішенням (вказівками) прокурора чи керівника органу досудового розслідування має право подати матеріали кримінального провадження з письмовим викладом своїх заперечень прокурору, який здійснює нагляд за досудовим розслідуванням, або прокурору вищого рівня. Подання заперечень на рішення (вказівки) не зупиняє їх виконання, за винятком заперечень на вказівки щодо повідомлення про підозру та його обсягу, про кваліфікацію кримінального правопорушення, про складання підсумкових процесуальних документів досудового розслідування; б) витребування у слідчо-

го кримінального провадження не допускається, крім випадків, передбачених КПК України. Слідчий не зобов'язаний давати пояснення щодо суті закінчених кримінальних проваджень, а також надавати їх будь-кому для ознайомлення інакше, ніж у випадках і порядку передбачених КПК України.

4. Наступним напрямком слід вважати оптимізацію системи гласних слідчих (розшукових) дій як основного способу збирання і перевірки доказів на досудовому кримінальному провадженні за рахунок відновлення в якості самостійних слідчих дій – виїмки предметів і документів, очної ставки (уточнивши при цьому процедуру та мету проведення); повернення до такої дії як відтворення обстановки і обставин події з розподілом її на дві споріднені – перевірка показань на місці та, власне, слідчий експеримент; корекція мети та процедури екстумації трупа тощо. В майбутньому варто також передбачити в законодавчому порядку застосування нових методів і тактичних прийомів при проведенні слідчих дій як от: гіпнозу, поліграфу, одорологічної вибірки та інших сучасних засобів.

Реформуванню підлягають й інші положення, що мають відношення до процедури досудового розслідування, наприклад, провадження в умовах воєнного стану, більш чіткого врегулювання процесуального порядку відкриття матеріалів іншій стороні, взаємодії слідчого (детектива) з оперативними підрозділами, експертними установами, спеціалістами, органами місцевого самоврядування та громадськістю й іншими.

Ключові слова: досудове розслідування, порушення кримінального провадження, повноваження слідчого (детектива); система слідчих (розшукових) дій.

Keywords: pre-trial investigation, initiation of criminal proceedings, authority of the investigator (detective); system of investigative (search) actions.

Макаренко Олександр Юрійович

Донецький державний університет внутрішніх справ (м. Кривий Ріг),

доктор юридичних наук, професор

кафедри правоохоронної діяльності та поліцейстики факультету № 1 КННІ

Макаренко Наталія Анатоліївна

Донецький державний університет внутрішніх справ (м. Кривий Ріг),

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри цивільного та господарського права, факультет № 2 КННІ

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗАХИСТУ ІНТЕРЕСІВ КЛІЄНТА В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Підготовлені тези доповіді, та сама доповідь, в межах окресленої конференції, мають на меті привернення уваги наукового суспільства до проблем кримінального процесу, що виникають в практичній роботі адвокатів, при захисті інтересів клієнтів в умовах воєнного стану.

Маємо зазначити, що фундаментом роботи, є реальна ситуація з якою працювали та на жаль вимушені працювати на момент написання тез доповіді автори.

На жаль, збройна агресія відносно нашої батьківщини докорінно змінила наше життя, і звісно, створила величезну кількість ризиків для всіх нас. Разом із тим, на думку авторів, саме забезпечення верховенства права, є необхідною вимогою для існування та розвитку України. Ми також вважаємо, що саме умову сьогодення надають можливість в окремих ситуаціях маніпулювати суспільною думкою, використовувати прогалини та недоліки кримінального процесуального законодавства та порушувати права пересічних громадян.

Окрема цікавість запропонованої ситуації підтверджується тим, що справа, в межах якої порушені права нашої клієнтки, є надзвичайно резонансною і такою, що має значний суспіль-